

В. Д. СТАРЫЧОНАК

3 НАЗВАЎ ЗІМОВАГА ТРАНСПОРТУ

На працягу гістарычнага развіцця чалавецтва рамяство побач з земляробствам і жывёлагадоўляй займала важнае месца ў жыцці людзей. «Акрамя здабываючай прамысловасці, земляробства і апрацоўчай прамысловасці існуе яшчэ чацвёртая сфера матэрыяльнай вытворчасці, якая ў сваім развіцці таксама праходзіць розныя ступені вытворчасці: рамесную, мануфактурную і механічную. Гэта — *транспартная прамысловасць*...»¹ Народны транспарт бярэ свой пачатак з часоў далёкага мінулага. Археалагічных жа матэрыялаў пра транспартныя сродкі амаль не існуе, бо драўляныя вырабы не могуць доўгі час захоўвацца ў зямлі. Таму лінгвістычныя даследаванні транспартнай наменклатуры з'яўляюцца важнымі і для высвятлення розных пытанняў гісторыі народа і яго мовы. Неабходнасць аналізу лексікі народнага транспарту ўзнікае і ў сувязі з развіццём навукова-тэхнічнага прагрэсу, які выцясняе народныя сродкі перамяшчэння, замяняючы іх новымі, больш дасканалымі. Адыходзяць у нябыт і словы, якія раней абазначалі гэтыя рэаліі.

Вывучэнню транспартнай лексікі беларускіх гаворак не ўдзялялася пакуль што належнай увагі. Гэта тэматычная група адносіцца да ліку мала даследаванай і не сабранай ва ўсім яе аб'ёме. Спробу сістэматызаваць яе бачым у артыкуле пра палескую транспартную тэрміналогію Л. І. Масленікавай² і ў раздзеле манаграфіі аб гаворках Зэльвеншчыны П. У. Сцяцко³.

У артыкуле на аснове матэрыялаў Лексічнага атласа беларускіх народных гаворак, дыялектных слоўнікаў і абследаваных населеных пунктаў Валожынскага, Капыльскага, Крупскага, Маларыцкага, Хойніцкага, Астравецкага раёнаў разглядаюцца назвы аднаго з відаў транспарту — саней (выязных і рабочых) у беларускіх гаворках.

Беларускай дыялектнай, літаратурнай, а таксама іншым славянскім мовам вядома агульная назва транспарту зімовага перыяду — *сані*. Слова фіксуецца ў «Аповесці мінулых гадоў» (Сразн., III, 258). Утворана ад формы множнага ліку ст.-рус. *сань* (КЭСРЯ, 295)⁴. Узнікненне саней Ю. Ліпс звязвае са старажытным звычаем цягнуць за сабой груз у звярынай скуры, якая ў далейшым была заменена драўляным прыстасаваннем⁵. У старажытнасці, як сведчаць помнікі, язда на санях лічылася ганаровай і была пашырана пры ўрачыстасцях; вышэйшае ду-

хавенства аддавала ёй перавагу нават летам⁶. Асаблівае значэнне саням надавалася пры ўступленні ў шлюб і пахаванні нябожчыка. У Лаўрэнцьеўскім летапісе і Жыцці Барыса і Глеба паведамляецца, што целы памёршых князёў Уладзіміра, Яраслава, Барыса, Глеба і іншых прывозіліся да месца пахавання (зімой ці летам) на санях. У Карпатах такі звычай захаваўся да пачатку XX ст.⁷

У залежнасці ад прызначэння сані бываюць вязныя і рабочыя. Характэрнай асаблівасцю вязных саней з'яўляецца іх лёгкасць, акуратнасць у апрацоўцы дэталей, невялікія памеры па даўжыні. Палазы іх — з высокімі галоўкамі, загнуты плаўным паўкругам, а заднія канцы выступаюць на некаторай адлегласці з-пад кузава. У Беларусі вязныя сані пачалі выкарыстоўвацца з другой палавіны XIX ст. Яны адносяцца да ўсходнееўрапейскага тыпу, заходняя граніца якіх праходзіць праз Беларусь, Літву да басейна Нёмана⁸.

Часцей на тэрыторыі Беларусі вязныя сані называюцца *вазком* і *брычкай*. Словы характэрны як для літаратурнай, так і для дыялектнай мовы. Раней *вазкі* *упенкінныя*, *адмаляваныя* *былі*. *Наперадзе такая прыродная лавачка, кап фурману сесці*. Перавознікі Астр. *Вазкі, калі палазкі ценшыя, лавачка ест, абіты тоненькімі дошчачкамі*. Бенякопі Вор. Лексема *вазок* утворана ад агульнаславянскага *воз* пры дапамозе суфікса *-ок*.

Арэал распаўсюджання лексемы *брычка* ахоплівае брэсцкія (Азяты Жаб., Струга Стол.) і гродзенскія (Вострава Зэльв.) гаворкі. Акрамя значэння вязных саней слова называе 'калёсы для перавозкі сена' (Загор'е Кар., В. Дольцы Уш.), 'смаробную каляску' (Сцяц., 165), 'вязныя калёсы' (Вяны Кап., Гардзіеўшчын Ашм.). Слова запазычана, як на гэта ўказваў Е. Карскі⁹, з польск. *bryka, bryczka*, куды яно прыйшло з ням. *Britschke* (Сулк., 73 к.), якое ўзыходзіць да італ. *biroccio, baroccio* 'двухколка' (Фасм., I, 255). Першакрыніца — лац. *birota*, дзе *bis* 'двойчы' і *rota* 'кола' (ЭСРЯ, вып. 2, 198).

Лексемы *казваркі* (Азярны Дзягл.), *вазашак* (Кірлі Шчуч.), *асішак* (НС, 250), *апашкі* (Хвалава Пруж.), *крывлы* (Хаціслаў Мадар.), *рагожанкі* (Бялж., 380), *каламажка* (ЛП, 172), *навозка* (Дзем'янкі Добр.), *чухонка* (Луцішча Круп., Маісееўшчына Барыс., Касп., 346), *чухонка* (Грыгаровічы Леп.), *шлайкі* (Перавознікі Астр.), *крывла* (Аніскавічы Кобр.) у беларускіх гаворках малаўжывальныя. Большасць з іх у вэрана ад назваў частак саней (*крывла* 'пашырэнне для саней', *ашышкі* 'дошкі, якімі абабіваецца кузаў саней', *вазашак* 'сядзенне для фурмана', *казырок* 'прыстасаванне ў санях ад снегу'). Слова *рагожанкі* ўтворана ад агульнасл. *рагожа* 'тканіна' пры дапамозе суфікса *-ск-* (па аналогіі з *санкі*), відаць, таму, што на сані клалася *рагожа* 'кавалак тканіны, падсілка'. Лексемы *навозка*, *каламажка* ўтварыліся ў выніку пашырэння семантычнага аб'ёму слоў, параўн. бел. літ. *навозка*, *каламажка* 'воз на колах' (БРС, 547, 366). Слова

¹ Маркс К. и Энгельс Ф. Соч., т. 26, ч. 1. М., 1962, с. 422.

² Масленікава Л. И. Из полесской терминологии транспорта. — Лексика Полесья. Материалы для полесского диалектного словаря. М., 1968.

³ Сцяцко П. У. Народная лексіка і словаўтварэнне. Мінск, 1972.

⁴ Аб этымалогіі слова *сані* гл.: Фасм., III, 556—557; Праабр., 970; Брук., 481; Moszyński K. Pierwotny zasięg języka prasłowiańskiego. Wrocław—Kraków, 1957, с. 215.

⁵ Ліпс Ю. Происхождение вещей. Из истории культуры человечества. М., 1954, с. 195.

⁶ Гл.: Терещенко А. В. Быт русского народа, ч. 1. СПб, 1848; Анучин Д. Н. Сани, ладья и кони как принадлежность похоронного обряда. М., 1890; Брокгауз Ф. А., Ефрон И. А. Энциклопедический словарь, т. 28-А. СПб, 1900.

⁷ Нидерле Л. Славянские древности. М., 1956, с. 211.

⁸ Титов В. С. Народные деревообрабатывающие промыслы Белоруссии (1917—1941 гг.). Минск, 1976, с. 121—123.

⁹ Карский Е. Ф. Белорусы, т. 1. Введение к изучению языка и народной словесности. Вильно, 1904, с. 151.

шлайкі ў гаворкі прыйшло з літоўск. *žlajūkės* 'вязныя сані' (ССЛЯ, 817).

Сярод назваў рабочых саней найбольш пашыраны лексемы *развалкі* (БРС, 780), *розвальні* (Сцяшк., 415, БДС, 153, Луцішча Круп., Хізы Ветк.), *разваліны* (Грабёнка Чэрв.), *развалы* (Сцяшк., 415, ЛП, 185). Бакавая частка гэтага тыпу саней больш шырокай плошчы. Яны прызначаны для перавозкі сельскагаспадарчых грузаў і ўяўляюць пераходную форму ад вялікіх гаспадарчых саней да лёгкіх саней бытавога прызначэння¹⁰. Параўн. бел. *розвальні*, маг. 'кравіны з бакоў саней', 'дзе крывуліны, што насаджваюцца на канец задняй восі, калі возыць бявене' (Бяльк., 389), гом. 'драбіны ў вязных санях' (Дубраўка Добр.), гродз., брэсц. *разваліны* 'дзе жэрдкі, змацаваныя папярочнай планкай, якія кладуцца на сані, каб яны былі шырэйшымі' (ЛП, 185, БДС, 150, Мсцібава Ваўк.), палеск. *развалы* 'частка саней, апошні вяз, які зроблены з шырокай дошкі' (ЛП, 185). Ізаглосу бел. *розвальні* 'сані прадаўжае рус. *розвальни* (РБС, 595), *развалёнки* (Даль, IV, 17) 'т. с.', укр. *розверні* 'сані без задка і перадка' (Лыс., 187), польск. *rozwalinki*, *rozwaliny* 'шырокія сані' (СВ, IV, 724), латыш. *rozvālnis* 'т. с.'¹¹

Лексема *розвальні* ўласна руская (КЭСРЯ, 289), утворана прэфіксальным спосабам ад *валіць* (Фасм., III, 495). У беларускую мову прыйшла з рускай.

У шмат якіх выпадках сваю назву сані атрымалі шляхам сінедахальнага пераносу назвы з часткі на цэлае, што з'яўляецца характэрнай асаблівасцю транспартнай тэрміналогіі. Так, акрамя значэння рабочых саней лексемы *лагбжы*, *на́рвіны*, *пакла́ды* ў народнай мове азначаюць прыстасаванне ў выглядзе палка, якое ставіцца на сані з мэтай павелічэння пагрузачнай пляцоўкі, а словы *копанікі*, *драбінкі* называюць палазы саней, зробленыя з выкапаных дрэў, рашотку ў возе, санях. *Лабжы кладуць наверх на капылэ, як возыць сена*. Вецярэвічы Пух. *Нарвіны нада змяніць*. Бастынь Лун. *Паклады клалі на сані, як што прывесці*. Граўжышкі Ашм. *Е палазы копанікі, яны вырастаюць так, а гнуцікі самі гнуць*. Выня Кап. *На копаніках цяпер не ездзяць, бо німа ўжо іх*. Бабчын Хойн. *Драбінкі — то санкі, канём запрэжаныя, муку перавозім ці грузы*. Перавознікі Астр.

Лексемы *гранды* (НС, 253), *адб́о́і* (Карцэвічы Несв.), якія называюць сані для перавозкі сельскагаспадарчых грузаў, у беларускіх гаворках з'яўляюцца адзінкавымі, параўн. франц. *grand* 'вялікі', ісп. *grande* 'вяльможжа', лац. *grandis* 'т. с.' Назва саней утварылася ў выніку метанімічных адносін (па аб'ёму, велічыні).

Для перавозкі дроў з лесу беларусы карыстаюцца санямі крыху іншай канструкцыі. Пры вырабе такіх саней у большасці выпадкаў выкарыстоўваюцца палазы-копанікі, паверхня якіх значна вузейшая, галоўкі не заўсёды маюць плаўны загіб, што зніжае іх манеўранасць. Палазы злучаюцца пры дапамозе калодак асобай формы (лісіц, падушак)¹². У беларускіх гаворках такія сані маюць назвы *грынджолы*, *кары*, *роспускі*, *лесавобзы*.

¹⁰ Народы Европейской части СССР, т. 1. М., 1964, с. 631—633.

¹¹ Reķēna A. Amatniecības leksika dažās latgales dienvidu izloksnēs un tās sakari ar atbilstošajiem posaukumiem slāvu valodās. Rīga, 1975, с. 309.

¹² Народы Европейской части СССР, т. 1, с. 49; Титов В. С. Народные деревообрабатывающие промыслы Белоруссии, с. 121.

Бел. карэл. *грынджолы* (Луці Кар.), гомельск. *грынджалы* (БДС, 44), *кр́нджалы* (МС, 165), веткаўск. *кринджолы*, *кридзолы*¹³ 'сані для перавозкі бявене', гомельск. *грынджолы* 'падсанкі' (Барысаўшчына Хойн.), палеск. *грынджолы* 'сані (без намарзняў) для перавозкі бявене' (ЛП, 167), магіл. *кринджалы*, *крыванджалы* 'прылада да калёс вазіць бявене' (Бяльк., 234—235). Ізаглосу прадаўжаюць укр. дыял. і літ. *грынджолы* 'маленькія сані; вялікія сані; развалкі' (РУС, 605, Грынч., I, 440), *кгрынджолы* 'санкі'¹⁴, рус. зах., паўдн., цвер. *кринджолы* 'санкі' (Даль, II, 194), польск. *gryndzoly*, *gryndze*, *grenzoly*, *grendzioly*, *grędzoly* 'нізкія сані для перавозкі саломы' (СВ, I, 926). У цэнтральнапал. гаворках *грынджолы* 'драўляная палачка, з дапамогай якой пры вязанні снапоў зацягваецца перавясла'¹⁵.

Фасмер дапускае магчымасць запазычання лексемы *грынджолы* з польск. *grządziel*, *grądziel* 'вілападобнае дышла' (Фасм., II, 377), Л. Выгонная — з рум. *creangă*, мн. л. *crengile* 'галінка' (праз украінскія гаворкі) ці з літоўск. *grąžalas*, *grąžulas*, *grįžalas* 'дышла'¹⁶. В. У. Мартынаў разглядае слова як беларуска-ўкраінскую ізалексу балтыйскага паходжання і яе ўзнікненне адносіць да перыяду існавання Вялікага княства Літоўскага¹⁷, параўн. літоўск. *grīžiūkle* 'від саней з калодкай, якая можа паварочвацца; калодка, якая выкарыстоўваецца пры перавозцы доўгага бявене', *grīžiūtis* 'круціца, паварочвацца' (СЛМ, III, 635—636).

Не распаўсюджаны ў беларускіх гаворках лексемы *лесавобзы* (Луцішча Круп.), *роспускі* (Дуброўка Добр.) 'сані для перавозкі дроў'. Першая з іх утворана сінтаксічным спосабам ад асноў назоўніка і дзеяслова, другая — шляхам метаіміі, параўн. бел. літ. *роспускі* 'калёсы для перавозкі дроў, бявене'.

Лексема *кары* шырока ўжываецца ў беларускіх гаворках з наступнымі значэннямі. 1. Сані для перавозкі дроў (Навасёлкі Свісл., БДС, 76). 2. Санкі без развалкі, на якія кладуць пярэдня канцы доўгага бявене (НС, 68). 3. Сані з драбінамі для перавозкі сена (Бобрыкі Петр.). 4. Калёсы з высокімі драбінамі для перавозкі сена, саломы, снапоў (Сцяшк., 222, Касп., 156, БДС, 76, Ахрэмаўцы Брасл.). 5. Параконная павозка (МСММГ, II, 78, 3 нар. сл., 114). 6. Карэта (Ушакі Чэрык., Карцэвічы Несв.). 7. Воз без драбін (Граўжышкі Ашм.). 8. Драўляны палок, нарн (Луці Кар.). 9. Насілка выносіць нябожчыкаў (Струга Стол.), параўн. ст.-бел. *мáры* 'смяротная ложа, насілка для нябожчыкаў', польск. *mary*, чэш. *mary* 'т. с.'¹⁸ 10. Палазы-копанікі (Хізы Ветк.). 11. Стрыжня, якая ставіцца на воз пры перавозцы розных сыпучых грузаў (Азянаны Дзятл.). 12. Трайня ў возе (Корань Сморг.). 13. Невялі-

¹³ Манаенкова А. Ф. Язык Ветки. Докт. дис. Минск, 1974, с. 206.

¹⁴ Лаучете Ю. Терминология обработки дерева (Заемствования из балтийских языков в славянские).—Lietuvių terminologija. Lietuvių kalbotyros klausimai, XVI. Vilnius, 1975, с. 154.

¹⁵ Выгонная Л. Т. Полесская земледельческая лексика (типологическая и ареальная дифференциация). Автореф. канд. дис. Минск, 1969, с. 6.

¹⁶ Там жа.

¹⁷ Лексика Палесся ў прасторы і часе. Мінск, 1971, с. 15; Беларуско-ўкраінскія ізалексы. Мінск, 1971, с. 54.

¹⁸ Булыка А. М. Даўнія запазычання ў беларускай мове. Мінск, 1972, с. 198.

кія санкі, якія выкарыстоўваюцца пры перавозцы доўгага бярвення (Бяльк., 223, НС, 53, 178, Глухавічы Браг., Хвалава Пруж.). Палескай групе гаворак у значэнні 'пара кароткіх саней' вядома слова *гáры* (ЛП, 166), параўн. бел. дыял. *gára* 'павозка са скрыннай' (Палікі Малар.), 'скрыня на возе' (Медна Брэсц.), укр. дыял. *гара* 'т. с.' (Чэвель, Крыўна Старав.), *гарі* 'сані для перавозкі цяжараў' (Лыс., 62), польск. дыял. *gąry* 'воз на двух колах са скрынкай; калёсы для перавозкі цяжару' (СВ, II, 185). Лексема *гара (-ы)*, як мяркуюць аўтары Варшаўскага слоўніка, з'яўляецца пераўтварэннем *кары* 'павозка' або запазычаннем з укр. *гара* (СВ, I, 802).

Беларускім гаворкам вядомы дэмінітыўныя формы лексемы *кары* — *ка́ркі* 'падсанкі' (Крупіца Мін., Данілавічы Дзярж.), *кары́ны* 'т. с.' (Брусы Мядз.), *кары́кі* 'вялікія сані' (Перавознікі, Гудагай Астр.), параўн. польск. *karuki* 'заднія санкі' (МАГП, 56), літоўск. *kariūkai* 'калёсы' (АЛЯ, 34). У Стаўбцоўскім р-не адзначана суфіксальна-прэфіксальнае ўтварэнне — *пайкаркі* 'падсанкі' (в. Ст. Сверхань).

Слова *ка́ра (-ы)* вядома многім славянскім мовам: укр. дыял. *кари* 'вадавозныя дрогі' (Грынч., II, 222), рус. гаворкі Літвы *кара* 'вялікі воз для сена', *кары* 'прычэп да саней' (СРНГ, вып. 13, 62, 111), польск. дыял. *karu* 'воз без драбін; тачка; частка воза' (СВ, II, 254), *kara* 'воз на двух колах са скрыннай наверх для перавозкі цяжараў, вывазкі смецця, часам воз на чатырох колах' (Дар., III, 350), чэш., славац., славін. *kara*, серб.-харв. *kara* 'двухколка', в.-луж., н.-луж. *kara* 'тачка, возік', параўн. ням. *Karren* 'тачка, возік', літоўск. *karai, káros* 'т. с.' (АЛЯ, 34), франц. *carrosse* 'карэта', італ. *carretta* 'т. с.'. Утварэнне гэтай лексемы, магчыма, звязана з лац. *carrus* 'карэта'.

Невялікія сані, якія выкарыстоўваюцца пры перавозцы бярвення, у беларускіх гаворках называюцца *падса́нкамі* (Бяльк., 306, Сцяц., 182, БДС, 119, Сцяшк., 333, ЛП, 182, гл. карту). Фанетычныя варыянты лексемы — *пудса́нкі* (Забавы Кобр.), *пывса́нкі* (Олтуш Малар.), *пулса́нкі* (Медна Брэсц.), *полуса́нкі* (Карпін Малар.), *полса́нкі* (Макраны Малар.), *пайса́нкі* (Магуны Паст.), *паца́нкі* (Брусы Мядз.), *повса́нкі* (Сушытніца Малар.), *пыдса́нкі* (Зайкава Гарад., Грывец Гор.).

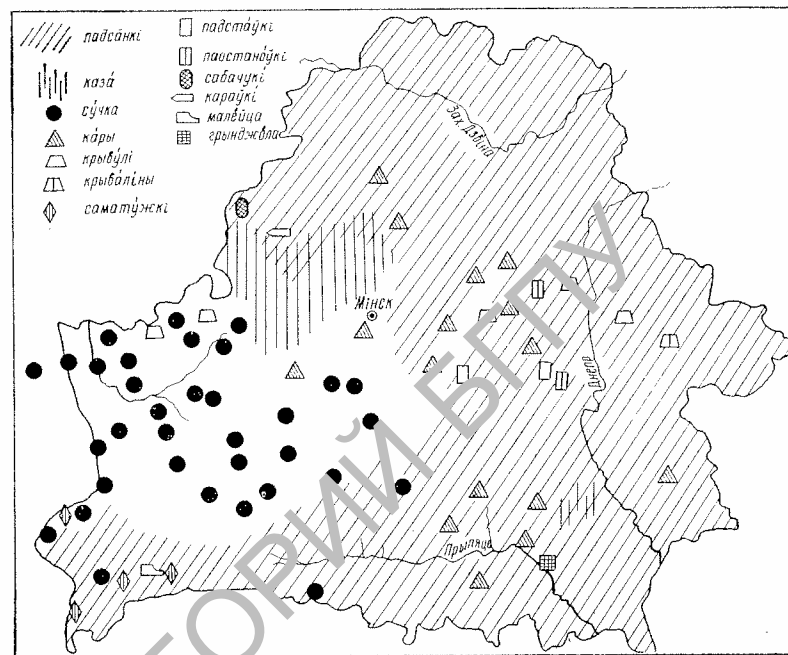
Ізагласу бел. *падсанкі* прадаўжаюць рус. *подсанки* (РБС, 451), укр. *пудсанки, пугсанки* 'пара невялікіх саней' (Лыс., 178), польск. *podsaniki* 'двайныя санкі' (МАГП, 56). Утворана слова суфіксальна-прэфіксальным спосабам ад агульнаслав. *сані*.

У паўднёва-заходніх гаворках Беларусі невялікія сані называюцца *сучкай* (Сцяц., 168, Сцяшк., 482, ЛП, 189, БДС, 171), параўн. *сучка* 'крывая палка, прымацаваная да падсанак для кіравання імі' (Арэхава, Ляхаўцы Малар.). У польск. гаворках *suczki, suka, suki* 'заднія санкі' (МАГП, 56), *suki* 'сані на двух парах палазоў' (АК, 209). Лексему *сучкі* В. Лабко¹⁹ адносіць да беларуска-польскіх ізалексы. Ён праводзіць паралель а) з польск. *sucis, cuszyc* 'прымыкаць, прылягаць да чаго-н.', б) з назвай кароткай калодкі, якая падкладваецца пад бярвяно пры яго перавозцы, мяркуючы, што в) слова магло ўтварыцца ў выніку народнай этымалогіі або г) з'яўляецца калькай з ням. *Hund* 'сабака; ваганетка ў шахце'. П. Сцяцко лічыць, што такія сані атрымалі назву «паводле пэўных асацыяцый, магчыма, ад таго, што яны заўсёды прывязваліся да саней і беглі за імі (як бяжыць сабака, суправа-

¹⁹ Беларуская-польская ізалексія. Мінск, 1975, с. 73—75.

джаючы гаспадара» (Сцяц., 169). Пацвярджэннем гэтага з'яўляюцца бел. дыял. *сабачкі, сабачукі* 'маленькія сані' (Быстрыца Астр.), *казі* (МДСГ, 192, 3 нар. сл., 89, Эйгерды Іўеў.), *козачка* (3 нар. сл., 89, Налібокі Стаўбц.) 'т. с.', параўн. аналагічнае ў польск. мове: літ. *pies* 'сабака', дыял. *pieski, psiaki, psy* 'падсанкі' (МАГП, 56, АК, 209).

У маг. (Княжыцы Маг., Дужаўка Чавус., Цяхцін Бял.) і гродз. (Ст. Смільгіні Вор., Жылі Іўеў.) гаворках невялікія сані з крывымі аглоблямі называюцца *кыву́лямі*, параўн. бел. дыял. *кывулі* 'калёсы вазіць бярвенне' (Сцяц., 245, НЛ, 210, БДС, 87), 'задняя частка калёс з крывымі аглоблямі (для перавозкі бярвення)' (НС, 53, НЛ, 53), 'дзве

тоўстыя жэрдзі, якія кладуцца на воз (сані) пры перавозцы доўгага бярвення' (БДС, 87, Жылі Іўеў.). Назва саней (як і назва воза) базіруецца на сінтаксальнай формуле пераходу ад часткі да цэлага.

У брэск. гаворках маленькія сані называюцца *саматужкамі* (Збурж Малар., Прылукі Брэсц.), у маг. — *падстаўкамі* (Лапічы Асіп., Кароўцына Бых.), *падстанойкамі* (НС, 54, Азяраны Рагач.). Лексема *саматужкі* ўтварылася пры дапамозе займенніка *сам* і дзеяслова *тужыцца* 'намагацца', параўн. укр. *саматужкі* (Забалоцце Ратн.), *самотужки* (Лыс., 190) 'невялікія ручныя сані', польск. *samociązki* 'т. с.' (Сулк., 65 к.), *samocyski* 'заднія санкі' (МАГП, 56). Лексема *падстаўкі* (*падстанойкі*) — аддзяслоўнае ўтварэнне. Прызначэнне такіх саней — падтрымліваць тонкі канец бярвяна, каб ён не цягнуўся па зямлі, параўн. польск. *potstafki* 'заднія санкі' (МАГП, 56).

Такім чынам, лексіка-тэматычная група, якая аб'ядноўвае назвы саней, адносіцца да ліку адной са старажытнейшых. Пашырэнне яе саставу адбываецца галоўным чынам за кошт семантычнага і слова-

ўтваральнага развіцця агульнаславянскіх лексем (*рагбжанкі, падсінкі, пайкаркі, навозка*), часткова за кошт запазычанняў (*брычка, шлайкі, гринджолы*) і дзеяння сінектахальнай формулы пераходу ад часткі да цэлага (*копанікі, нарвіны, крыла, паклады, лагожы*).

Прынятыя скарачэнні

АК — Atlas językowy kaszubszczyzny i dialektów sąsiednich, pod kier. Zdzisława Stieberg, zes. V. Wrocław—Warszawa—Kraków, 1968; АЛЯ — Lietuvių kalbos atlasas. Leksika. Vilnius, 1977; БДС — Шаталава Л. Ф. Беларускае дыялектнае слова. Мн., 1975; БРС — Беларуская-рускі слоўнік, пад рэд. К. Крапівы. М., 1962; Бяльк. — Бялькевіч І. К. Краёвы слоўнік усходняй Магілёўшчыны. Мн., 1970; Грынч. — Гринченко Б. Д. Словарь украинского языка, т. I—IV. Киев, 1908—1912; Даль — Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка, т. I—IV. М., 1956; Дар. — Słownik języka polskiego, pod red. W. Doroszewskiego, I—XI. Warszawa, 1959—1969; З нар. сл. — З народнага слоўніка, пад рэд. Крывіцкага А. А., Мацкевіч Ю. Ф. Мінск, 1975; Касп. — Каспяровіч М. І. Віцебскі краёвы слоўнік. Віцебск, 1927; КЭСРЯ — Шанский Н. М., Иванов В. В., Шанская Т. В. Краткий этимологический словарь русского языка. М., 1961; ЛП — Масленникова Л. И. Из полесской терминологии транспорта. — Лексика Полесья. Материалы для полесского диалектного словаря. М., 1968; Лыс. — Лисенко П. С. Словник Поліських говорів. Київ, 1974; МАГП — Mały atlas gwar polskich, pod kier. Nitsha K., t. 2. Wrocław—Kraków, 1959; МДСГ — Матэрыялы для дыялектнага слоўніка Гомельшчыны. — Беларуская мова і мовазнаўства. Міжвузаўскі зборнік, вып. IV. Мінск, 1976; МС — Матэрыялы для слоўніка народна-дыялектнай мовы, пад рэд. Янкоўскага Ф. Мн., 1960; МСММГ — Матэрыялы для слоўніка мінска-маладзечанскіх гаворак, пад рэд. Жыдовіч М. А. Мн., 1974; НС — Народнае слова, пад рэд. А. Я. Баханькова. Мінск, 1976; Праабр. — Преображенский А. Г. Этимологический словарь русского языка. М., 1958; РБС — Русско-белорусский словарь. под ред. Коласа Я., Крапиви К., Глебки П. М., 1953; РУС — Русско-украинский словарь. М., 1948; СВ — Karłowicz J., Kryński A., Niedźwiedzki. Słownik języka polskiego, t. I—VIII. Warszawa, 1900—1927; СЛМ — Lietuvių kalbos žodynas, III. Vilnius, 1971; Сразн. — Срезневский И. И. Материалы для словаря древнерусского языка, т. I—III. СПб, 1893—1912; СРНГ — Словарь русских народных говоров, вып. 13. Л., 1977; ССЛЯ — Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius, 1972; Сулж. — Symoni-Sułkowska J. Zróżnikowanie słowotwórcze i leksykalne nazw z zakresu transportu i komunikacji w gwarach polskich. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk, 1972; Сцяц. — Сцяцко П. У. Народная лексика і словаўтварэнне. Мінск, 1972; Сцяшк. — Сцяшковіч Т. Ф. Матэрыялы для слоўніка Гродзенскай вобласці. Мінск, 1972; Фасм. — Фасмер М. Этимологический словарь русского языка, т. I—IV. М., 1964—1973; ЭСРЯ — Этимологический словарь русского языка, под ред. Шанского Н. М., вып. I—V. М., 1963—1973.

Р а ё н ы: Асіп. — Асіповіцкі; Астр. — Астравецкі; Ашм. — Ашмянскі; Барыс. — Барысаўскі; Бер. — Берастовіцкі; Браг. — Брагінскі; Брасл. — Браслаўскі; Брэсц. — Брэсцкі; Бых. — Быхаўскі; Бял. — Бялыніцкі; Валож. — Валожынскі; Ваўк. — Ваўкавыскі; Ветк. — Веткаўскі; Вор. — Воранаўскі; Гарад. — Гарастоцкі; Гор. — Горацкі; Дзярж. — Дзяржынскі; Дзятл. — Дзятлаўскі; Добр. — Добрушскі; Жаб. — Жабінкаўскі; Зэльв. — Зэльвенскі; Іўеў. — Іўеўскі; Кап. — Капальскі; Кар. — Карэліцкі; Кобр. — Кобрынскі; Круп. — Крупскі; Леп. — Лепельскі; Лун. — Лунінецкі; Маг. — Магілёўскі; Мін. — Мінскі; Мсцісл. — Мсціслаўскі; Мядз. — Мядзельскі; Нав. — Наваградскі; Нар. — Нараўлянскі; Несв. — Несвіжскі; Паст. — Пастаўскі; Петр. — Петрыкаўскі; Пруж. — Пружанскі; Пух. — Пухавіцкі; Рагач. — Рагачоўскі; Ратн. — Ратнаўскі (Валынская вобл.); Свісл. — Свіслацкі; Стаўбц. — Стаўбцоўскі; Старав. — Старавыжваўскі (Валынская вобл.); Стол. — Столінскі; Уш. — Ушацкі; Хойн. — Хойніцкі; Чавус. — Чавускі; Чэрв. — Чэрвенскі; Чэрык. — Чэрыкаўскі; Шчуч. — Шчучынскі.

ИЗ НАЗВАНИЙ ЗИМНЕГО ТРАНСПОРТА

Резюме

В статье рассматриваются названия выездных и рабочих саней в белорусских говорах, дается этимология большинства слов, прилагается лингвогеографическая карта-схема названий маленьких саночек, используемых при перевозке длинных бревен.

DE GROUPE DE LEXIQUE TRANSPORTIQUE

Résumé

L'article considère des mots régionaux appartenant à des patois biélorusses et désignant divers types des traîneaux; traîneaux de sortie et traîneaux destinés à différents travaux; il fournit l'étymologie de la plupart de ces noms et comporte une carte de distribution des noms de petites variétés des traîneaux utilisés pour le transport des troncs d'arbres de grand longueur.

Мінск